

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת בשלח בבא מציעא סח. - עב:

דמשכנתא לית בה דינא דבר מצרא כלל, כלומר לבני מצרא, דלא הוו כבר מצרא דמפיק מאיניש דעלמא. וטעמא דמילתא, דכיון דאיהו קאי בגוה ושכונה כולה גביה, הרי הוא כמצרן מד' רוחות. אבל רש"י כ' אין שכן טוב ממנו לקנותה. ע"כ. ולפירושו אם קדם מצרן וזבן זביניה זביני.

עוד כ' המאירי, יש חולקים בכל אלו, שא"כ כל הרוצה למכור לאחר ושלא לבעלי מצריו יכול להערים בכך, אלא אף בעל המשכון נדחה מפני המצרנים, ומה שאמרו בכאן לדינא דבר מצרא, פירושו שהמצרן יכול לעכב **שלא למשכנו** לאחר, שהמשכונה שכונה גביה ודומה למכר. וי"מ בהיפך שאין המצרן יכול לעכב, שאין זה מכר, אלא שהיא שכונה אצלו זמן. וז"ל הרא"ש [סי' ל"ו] פירש"י וכו', ואם קנה אחד מן המצרנים בעל המשכונא מסלקו, ובתחילת המשכנתא אם בא המצרן לערער ולומר אני אלוך, כי שמא אתה מתכוין להערים לקנותה, י"א שהדין עמו, וי"א דמצי הלוח למימר האיך נוח לי ללוות הימנו, כי ירחיב לי זמן ולא יגוש אותי. וכן נראה לי. אמנם דבר זה תלוי בראיית עיני הדיינים, אם יראה לדיינים שיש בו ערמה, אם נמשך זמן מכר אחר ההלואה [או] שאין רגיל וכיוצא באלו, אין דוחה את המצרן.

סח. אי שכיב ונפל שטרא קמי יתמי מאי.

וכ' הרמב"ם [פ"ה מהל' מלוה ולוה ה"י] שמא ימות וכו' ויגבו את הריבית. ובחי' המיוחסים להריטב"א כ', ואיכא איסורא דשמא ליכא רווחא והוה נראה כריבית. אבל הנימוק"י כ', ושמא לא הוה ביה רווחא והוה **גזל**. וז"ל המאירי, מי שמסר לחבירו וכו' וכתב לו שטר בקרן ובחצי ריוח כקרן גמור וכו', ה"ז אסור שמא לא ירויח כלום ו**נמצא ריבית**. ומי"מ אם הוא מאמין בו על הכל ומקבל על פיו מותר, אלא שאין לעשות כן וכו' שמא ימות ונמצא מאכיל את גוזליו **גזלות**.

סח. הוי כשגגה שיוצא מלפני השליט ונח נפשיה דאמימר.

כעיי"ז אמרינן בכתובות [סב:], וביאר שם הגרא"ו בקוב"ש [אות ר"ח], בכל מקום שמצינו כי ברכותיהן וקללותיהן של צדיקים מתקיימות, הטעם פשוט, כי רצון יראיו יעשה, אבל הכא א"א לומר כן, דהא לא היה רצונו כלל שימות. ומוכח מכאן, דהדיבור של פה קדוש פועל בטבע אפי' בלי שום כונה, כמש"כ [ישעי' נ"א, ט"ז] ואשים דברי בפ"ך וגו' לנטוע שמים וליסוד ארץ, והוא כמו הגרזן החוצב גם בלא כונה רק מטבעו, כן הוא גם דיבור האדם, אלא שאם טימא שפתיו בדיבורים אסורים הוחלש כוחו, כמו הסכין שעלה עליו חלודה הרבה שאין בכוחו לחתוך עד שיסירו החלודה ממנו.

סח. ומאן דאסר אמר לך שדה אחוזה הקדש היא ורחמנא אוקמיה אפדיון.

הקשה הרשב"א, למה הוצרכו לחזור אחר טעם זה, וכי מאן דאסר ריבית קצוצה היא, והא אף לדידהו אבק ריבית הוא וכו'. ונראה לי משום דלרבינא בלא נכייטא ריבית קצוצה, איצטריך למיגמר מהתם דבנכייטא כל דהו לישתרי, וכיון דשריא רחמנא בהדיא, משרא שרי לה לגמרי, דכיון דמנכה ליה מחוביה לא מחזי כריבית אלא כמוזיל גביה, ובודאי כל מאי דשרא רחמנא בהדיא ואמר דליעבדו הכין, וכדאמר בשדה אחוזה דליפרקו בסלע ופונדיון לשנה, ש"מ מילתא דהיתרא גמורה היא וליכא למיחש בה למידי, ולפיכך הני דלא אכלי נמי איצטריכו למיהב בה טעמא, ולמימר דשאני התם דהקדש הוא ורחמנא אוקמיה אפדיון, ובפדיון כל דהו סגי ליה.

סח. סתם משכנתא שתא.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, פי' באתרא דלא מסלקי אם משכן לו קרקע סתם אינו יכול לסלקו תוך שנה, אבל באתרא דמסלקי לעולם מסלקו כמנהגם, ואפי' קבע לו זמן, ושלא כפירש"י שפירש אפי' באתרא דמסלקי. ודין אתרא דמסלקי אינו אלא בעיר ישנה שהתנו כן בני העיר במעמד אנשי העיר. והרשב"א כ', פירוש סתם משכנתא בכל סתם המקומות, עד שיהא שם מנהג לסלק אפי' גו שתא. [וקאי "סתם" אמקומות, דהיינו מקומות שאין בהם מנהג ידוע, אבל להריטב"א קאי סתם אמשכנתא עצמה, שלא פירשו בה זמן].

סח. מאי משכנתא דשכונה גביה, למאי נפק"מ לדינא דבר מצרא.

כ' המאירי, פירשו בה גדולי הצרפתים, שהמקבל את הקרקע במשכון נעשה זה המלוה מצרן לקרקע זו יותר משאר המצרנים, ואם רצה הלוח למכרו, קודם בו לכל אדם, ואם לקחה מצרן, בעל המשכון בא ומוציאה מידו הואיל וממושכנת בידו. וי"א שאינו קודם, אלא שאם מכרה לו, אין בה למצרנים תביעה וכו', וה"ה שאם לקחה בר מצרן אין לבעל המשכון תביעה. וי"א שבעל המשכון זוכה בכדי מעותיו ומצרן זוכה בשאר, ונעשו כשותפין לענין זה, ויש בהם דין גוד או איגוד. [א"ה, לא נתבאר אם כוונתו אפי' כשיש בה כדי חלוקה. ואת"ל דבכה"ג חולקים, לכאו' יטול המצרן בצד מצר שלו בלא גורל. וצ"ת].

וז"ל חי' הריטב"א החדשים, עיקר הפירוש דשכונה גביה **כולה**, שאם קנה הוא אותה קרקע, אין שום מצרן יכול לסלקו משם ואפי' באו ביחד עמו, ואע"ג דאמרינן בעלמא [לקמן קח:] דאי אתו בני מצרא בהדדי פלגי לה, הכא איהו עדיף מכולהו, ולא עוד אלא דאי קדים חד מבני מצרא וזבין, זביניה לאו זביני, ואתי איהו ומפיק מיניה, וכדאמרינן בפ' המקבל

סח. אימת קנאה דאקנייה ניהליה.

ד' הלבוש אבהמה טמאה, ואם אין ט"ס בהציון, אולי י"ל דמשמע ליה דאף בהמה טמאה בכלל ברכה דהאי קרא, כגון סוסים וחמורים. וצ"ת].

סח. אלא אם כן נתן לו שכרו כפועל.

כ' הנימוק"י, ויתן לו שכר זה כל יום עד משלם ימי השותפות. ומיהו אם ירצה להתנות שכירות לכל ימי השותפות, כגון פלגא באגר למתעסק ותלתא בהפסד וכו', תוספת זה משום שכר עמלו, רשאי. [ומקור דבריו מדברי הרי"ף לקמן בסוגיין [סח:], אלא הנימוק"י כ' כן לפי פירושו בהא דכפועל בטל כפיר"ח, דנותן לו על העסק ולא על המלאכה ראשונה, וכמו שפי' הרמב"ן והרשב"א גם בדעת הרי"ף, אבל הסמ"ג כ' בדעת הרי"ף דס"ל כפירש"י דמשלם לו על המלאכה ראשונה דבטל מינה לא על העסק כלל [כמבואר בהגהת הגר"א כאן אות ב'], ואפ"ה יהיב ליה בכל יומא כן].

סח. בתוד"ה ונותן. וקשה לפירושו דקאמר בגמ' אבל סיפא דנפיש טירחא וכו'.

בח' הריטב"א החדשים הסכים לפירש"י, וכ' דהא דאמרינן אבל מעות דנפיש טירחיהו אימא לא סגי ליה כפועל בטל, פירוש שאין הבטלה ניכרת בין מלאכתו הראשונה למלאכה זו כ"כ עד שינכה לו כלום ממה שראוי לו להרויח במלאכתו.

ועיין ברש"י לקמן [סח: ע"ד רש"י בד"ה אמר אביי] שדקדק ממש"כ רש"י כמה **אדם** רוצה ליטול ליבטל ממלאכה וכו', דכוונתו דלא משערינן בדידיה, דאפי' אם הוא לא היה מתרצה לפחות מאומה, מ"מ משערינן בשאר בנ"א שדרכן לפחות משכרן בכדי להנצל מעמל הרב שהוא עמל בו, ובזה ינצל מקושיית התוס' עליו מהצריכותא.

סח. בתוד"ה ונותן לו. ומיהו לעיל בסוף אלו מציאות וכו' נראה כפי' הקונטרס.

והרא"ש [סי' ל"ט] כ' וז"ל, ואע"ג דלעיל גבי משיב אבידה פרישנא כפירש"י, הכל לפי הענין, התם בדין דיהיב ליה שכרו משלם, אבל הכא באבק ריבית הקילו חכמים, ובדבר מועט שהוא נותן לו לא מיחזי כריבית.

סח. בתוד"ה אבל. דבתחילה כשקיבל עגלים לא שמו אותן, אלא לאחר שגדלו ובאין לחלוק השבח וכו'.

בח' מהרי"ח שבגליון המשניות כ', דמל' רש"י והרע"ב נראה דלא היו חולקין השבח לחוד, רק כל העגל חולקין לשנים, [וכ"כ המאירי בשם י"מ, דהמקבל חולק בגוף הבהמה אף במה ששוה עכשיו, שזה שחולק במה ששוה עכשיו עומד לו בשכר עמלו. וכ"ה להדיא בנימוק"י, שכ' כל' רש"י, והוסף וז"ל, יחלקו **ביניהם** הכל, ולא השכר לבדו, אלא הקרן והשבח יחולקו], דאם לא היו חולקין רק השבח, אז היה צריך שומא מתחילה כמה היה שוה, כדי שנדע מה השביח, ואי נימא שבאמת היה שומא, רק שפירש שאם ימות לא יפסיד כלום המקבל, אז קשה קושיית תוס' מאי קמ"ל, דבשלמא כך אתי לאשמועינן דהואיל ולא שמו אז בסתם לא קיבל אחריות. ולהתוס' נראה שאין סברא שיקח כל החצי, וישערו אח"כ למפרע מה היתה שוה.

סח: משכרת אשה לחברתה תרנגולת בשני אפרוחין.

כ' בח' המיוחסים להריטב"א, פירוש בעלת ביצים שוכרת תרנגולת מבעלת התרנגולת, ובעלת ביצים היא טורחת להושיב תרנגולת על הביצים ולהושיב בו אפרוחים, ונותנת לבעלת התרנגולת שני אפרוחין לשנה. ולהאי פירושא חייבת בעלת ביצים בתרנגולת אם אבדה או נגנבה לשלם התרנגולת כדון שוכר, שהרי עומדת בביתה. ור"ש פירש בענין אחר, ולפירושו נראה שאם נגנבה או אבדה התרנגולת, פטורה בעלת ביצים, שהרי הכל עומד בבית בעלת התרנגולת. מיהו נראה שזה הביאו לר"ש לפרש כך, כדי שיעמיד כולה מילתא בחד עניינא, וכי היכי דסיפא מיירי שהכל עומד בבית בעלת התרנגולת כמו שנפרש לקמן בע"ה, ה"נ משכרת אשה לחברתה תרנגולת וכו'.

[וכ' הראב"ד ז"ל], שלא תאמר אינה דומה למשכיר בהמתו, שהבהמה מכחשת במשאה [וברכיבתה], ומה שנוטל עליה שכר, בשכר כחשא הוא

כ' הרשב"א, פי' לא אימת קניא ממש קאמר, דהא קרקע נקנה בכסף ובשטר, וכיון שמשכנה לו וקבל כספו וכתב לו את השטר קנאה, אלא כנגד הרואים קאמר, כלומר הרואה יאמר אימת קנאה זה וירד בה שתקנה אותה לבעלים, אין זה אלא נוטל שכר מעותיו. [וז"ל תוס' הרא"ש, אלא כיון שלא קנאה להיותה שלו אלא בתורת משכנתא, ושם הלוח נקרא על הקרקע, החכירות שנותן למלוה בכל שנה נראה כריבית]. והיינו דקאמר והאידינא דכתבי ביה וקנינא מיניה ושהינא כמה עדני והדר חכרה ניהליה שפיר דמי, ואי למקניא ממש, מה [מועיל ה' ד] שהינא כמה עדני, אלא שהה כמה עדנין למחזי דירד בה וקנאה לפירותיה והדר חכרה ליה להאי.

סח. והאידינא דקא כתבי וכו' כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

כ' בפ"ח [סי' ל"ח אות ב'], מכאן נ"ל ראייה שראוי לתקן תקנות לפריעת בע"ח מה שהוא שלא מן הדין, כמו לתפוס גופו בתפיסה וכיו"ב, ואע"פ שהוא חוב דעיסקא וכיו"ב שיש למלוה בזה ריוח, אפי"ה שייך טעמא כדי שלא תנעול דלת וכו' כדאשכחן הכא, והא דמסיק ולא מילתא הוא, היינו דחכירה דהכא אית ביה צד איסור, משו"ה לאו מילתא הוא, אבל טעמא דשלא תנעול וכו' לא אידחי.

סח. ולא מילתא היא.

דאפי' לאיניש אחרינא לא מצי לחוכרה בנכייטא, דנכייטא אסורה, אא"כ במשכנתא דסורא, ואפי' ללוה עצמו. כ"כ בח' המיוחסים להריטב"א בשם הרי"ף. ובח' הריטב"א החדשים כ', ומסתברא דאי חכרה המלוה לאיניש דעלמא, והוא גברא חכרה ללוה שרי, ואפי' לא נחת המלוה לתוך המשכונא כלל.

סח. ברש"י ד"ה אימת קנייה. נמצא נוטל ריבית קצוצה וכו'.

כ' הרשב"א, הוא מן התימה. ונראין דברי הרמב"ם ז"ל שאמר שאינה אלא הערמת ריבית, וכדנתיבא בריבית דבי ר' חייא [לעיל סב:]. ואפשר שדעת רש"י ז"ל לומר, דכיון דחוזרים הבעלים וחוכרים ממנו, אגלאי מילתא דמעיקא אדעתא דהכי עבדו, וכאילו [התנן] כן הוה, והרי זה ריבית קצוצה, ויש לזה פנים, כן נ"ל פי דברי הרב ז"ל. ובח' הריטב"א החדשים מסיק דעת האומרים שהיא ריבית דרבנן.

סח. אין מושיבין חנוני למחצית שכר וכו'.

כ' בח' הריטב"א החדשים, והוי יודע שאין דין זה אלא בסתם עיסקא, אבל אם כל העסק קיבל המתעסק באחריותו בתורת מלוה, אסור לקבל ממנו מן הרויח כלום, וריבית קצוצה היא, וכן אם העסק כולו אצלו בתורת פקדון גמור, אפי' יקיים לו כל ריוח שבעולם אין כאן ריבית, אלא מתנה הוא דיהיב ליה, שאין ריבית אלא במלוה. וזה ברור. אבל אין להערים בדבר זה.

סח. ולא יתן מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר וכו'.

כ' הרי"ף בשם הירושלמי, הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר, רשאי הלוקח ליקח מכל מין שירצה, ולא יקח לא כסות ולא עצים. וביאר המאירי, לוקח מכל מין שירצה ואינו צריך לימלך עם בעה"ב, ואם הפסיד בזו, והדבר מוכיח שהיה מרויח באחרת, אין בזו פשיעה, שאף המפקיד נשען על בינתו ולא פרט לו איזה, שאילו פרט לו ושינה, אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע כמו שמפורש בפ' הגוזל [קב.], הא מכיון שלא פירט לו, הרי הרשהו בכל מין שירצה.

ולא יקח לא כסות ולא עצים, פירוש ששכרם מועט וטרחם מרובה ואין להם קופצים. ויראה מפירוש זה, שאפי' לא הזכיר לו שם פירות, לא יקח את אלו. וי"מ שאין נכנסין בכלל מלת "פירות". ולדעת פי' זה אם לא הזכיר לו אף פירות, רשאי ליקח את אלו. עכ"ל המאירי. והרא"ש [סי' מ'] גרס בסיפא לא כסות ולא כלים, ופירש דכל מידי בכלל פירותיהן, ואפי' בעלי חיים, [שגם בע"ח איקרו פירות כדכתיב [דברים כ"ח, ד'] ופרי בהמתך, לבוש סי' קע"ז סל"ח]. ובהמה טמאה תמיה לי. עכ"ל הרא"ש. [ובפ"ח אות ט'] הביא

נוטל, ועוד כי האונסין מצויין בה בדרכים, [וכמו שאמרו בירושלמי כל הדרך בחזקת סכנה. מאירי] והם על בעל הבהמה, אבל זו אין לה טורח ואין האונסין מצויין בה, וכיון שזו מתחייבת בגניבה ואבידה כדן שוכר וזה נוטל עליו שכר, מיחזי כריבית וליתסר, קמ"ל.

סח: איכא ביצים מוזרות.

ושמא תאמר והרי קבלה אחריות על כל הפסד, יראה לי שאינה מקבלת אחריות על כך, אדרבא על חברתה למסור ביצים הראויים לקלוט. מאירי.

סח: מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א בשם הראב"ד, ולא יאמר לו בעל העסק אותו השכר יהיה משלך, שכבר נתתי לך שכר עמלך ומזונך והיה לך להביאם על כתפך, אלא נוטלו משם, [מן המעות תחילה. ל' המאירי במתנין], [כין] שכר עמלו הוא [משום] שעמל בו בתוך ביתו ובתוך חנותו במכירתו בסחורה, וכן בבהמה, אבל שיתבזה ויהיה כתף בפרהסיא לא. וכן מקום שנהגו להעלות אחד או שנים מן הוולדות בשכר עמלו ומזונו מעלה, ולא אמרינן לו מעות תטול בשכרך.

סח: ואיסורא לאינשי לא הוי ספי.

כ' הרשב"א, מדאמרינן רב עיליש גברא רבה הוא ולא ספי איסורא לאינשי, ולא אמרינן ולא עביד איסורא, שמעינן מינה דאין אסור אבך ריבית אצל הלוח אלא אצל המלוה, לפי שאיסור הלוח חידוש הוא, ודי במה שחדשה התורה ואסרה עליו. וז"ל הרא"ש [ס' מ"ב], מדלא קאמר ולא עביד איסורא, יש לדקדק דאבך ריבית כי האי אין איסור ללוח, **מדלא יהיב מדידיה ספי**, לא קרינא ביה לא תשיך, ואילו איסורא דרבנן ליכא, אלא דוקא גבי מלוה איכא איסורא. ומסיק הרא"ש הלכך ליכא איסורא ללוח אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול. וכ"ע בתפארת שמואל, ונפק"מ היכא שידוע שבלא"ה מלוה בריבית, ויש בנ"א שמוכנים ללוות הימנו בריבית, דשרי ליקח הימנו למחצית שכר, שהרי כוס יין לנזיר היכא שיכול ליקח בעצמו, [והמל"מ] [פ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב] פליג, דשאני התם דהאיסור דלפני עור לא היה נעשה אם לא היה מושיט זה הכוס, אבל גבי ריבית, דאם לא היה לוה זה, היה הלוח האחר עובר אלפני עור, בשביל שלוח זה לא נפטר מלפני עור. יעו"ש עוד, ואפי' לפי סברתו שאסור לסייע ידי עוברי עבירה מדרבנן כדפרשינן שם בריש ע"ז, אפשר שיש להתיר, דאדרבה מצילו מריבית דאורייתא ומביאו לריבית דרבנן, ומציל אף הלוח, דאולי לא יכול ללוות במקום אחר בריבית ע"י ישראל.

ובחי' המיוחסים להריטב"א הביא דברי הרשב"א, וכ"ע ע"ז, ולא נהיר, דמי גרע מדיבור בעלמא שהוא אסור כדאמרינן בסוף הפרק [עד:]: גבי שאלת שלום, דעביד איסורא אפי' הלוח בשנותן לו שלום, ה"נ לא שנא. וצ"ע. והמאירי כ', אין ראייה מזו, שאפשר לפרשו שאף לאחרים לא היה מאכיל איסור, כ"ש שיצטרף בה איסור של עצמו.

סח: סט. אי פלגא באגר, תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד, תרי תילתי באגר.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, והוי יודע דכי מחשבת בהא תשכח דיהבינן ליה למתעסק בשכר עמלו שליש ריוח הפקדון, הא כיצד, לעולם דיינינן עיסקא מסתמא פלגא מלוה ופלגא פקדון, הילכך כי דיינינן דנקיט פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד, הא ודאי כי היכי דנקיט פלגא באגר הו"ל למינקט נמי פלגא בהפסד בלחוד, דהא פלגא פקדון הוא, וכשם שאילו הרווחו ששים דינרין נוטל שלשים, כך כשהפסידו ששים לא יפסידו אלא שלשים בלבד, ואילו אנן דיינינן עליה תרי תילתי בהפסד דהיינו ארבעים, אשתכח דדרי עשרה טפי מדינייה, והני עשרה אינן שליש ריוח הפקדון, [א"ה, לכאן דלא כפירש"י] [בד"ה אי פלגא] דבכה"ג הוי המלוה שליש והפקדון שני שליש. ויל"ע. ועיין ברמב"ן שהארין בה]. וכן לאידך גיסא דפלגא בהפסד ותלתא באגר, והא ודאי כיון דנקיט פלגא בהפסד שהוא שלשים כך היה לו ליטול פלגא בריוח שלשים, וכיון שאינו נוטל אלא שליש הריוח שהוא עשרים, נמצא נותן לזה עשרה דינרין שהוא שליש ריוח הפקדון, שהוא כנגד עמלו שהיה לו לתת כפועל בטל.

סח: בתוד"ה איכא. וליכא למימר לא מצא ביצים מוזרות יך לביתו ריקן וכו'.

כ' המהרש"א, וליכא להקשות דהא לר' יהודה קיימינן הכא דס"ל צד אחד בריבית מותר, דכה"ג שאין ביד המלוה ולוה לעשות לצד אחד שלא יהיה ריבית, אפי' לר' יהודה לא שרי, כמש"כ התוס' לקמן [סט. ד"ה אמר רב].

סט. דילמא רב עיליש טובל עמו בציר הוה וכו', א"ל לאו הלכתא איתמר וכו'.

כ' הפנ"י, אין להקשות אכתי דילמא רב עיליש כפועל בטל הוה שקיל, הא ליתא, מדלא נזכר כן בשטר בפירוש, דכיון ששכירות כזה מתרבה והולך לפי אריכות הזמן, יש לכותבו בשטר, [ויעו"ש שהארין לבאר דה"ה נמי דאין להקשות דילמא קצץ לו דינר לרב עיליש, אף להנך רבוותא דמהני, מ"מ כיון דצריך לקצוץ הדינר מעיקרא, היה לו להזכיר כן בשטר, כי היכי דלא ליתחזי כשטר שיש בו אבך ריבית], אבל הא דמקשי דילמא טובל עמו בציר הוה, לא היה צריך להזכיר בשטר, כיון דלר' יהודה א"צ להתנות כן מעיקרא אלא אף אם טובל בציר בשעת החלוקה סגי.

סט. לאו הלכתא איתמר אלא שיטה איתמר.

כלומר כי מה שאמר הלכה כפלוגי והלכה כפלוגי, אינו פוסק הלכה, אלא לומר שהלכה של זה תלויה בהלכה של זה, דכולהו אזלי בחדא שיטתא, ולמימר דשיטה נינהו ולית הלכתא כחד מינייהו. [חי' הריטב"א החדשים].

סט. מותר שליש בשכרך.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א, פיר"ש שירויח שליש מ"מ ממה שהוא עכשיו, כגון מאה דינרין ירויחו נ' דינרין, והמותר יהא שלו. [ולפ"ז לכאן] שליש היינו שליש מלבר. ול' רש"י משמע שליש מלגון. והרב אלפסי (תירץ) [פירש] בתשובת שאלה, מותר שליש כלומר אם נתן אדם מאה דינרין לחבירו ליקח פרקמטיא, והתנה עמו שכל מה שירויח עד כדי ראש הממון נוטל בעל הממון שני שלישים, ואם יוסיף הרויח על כדי ראש הממון, נוטל אותו בשכירותו. ולא נהיר.

סט. מאן פלג לך.

ופירש"י מי שם אותה, שמא לא נישומית יפה. וכ"ע הרמב"ן, פירוש לפירושו, שמא שוה היתה יותר ממה ששמת אותה ליטול בשבח של אחר כן, וכיון שהשומא בטלה, לא תיטול כלום, דהוה לך להתנות בב"ד, כענין ששינינו [ב"ב קמג:]: ראו מה שהניח לי אבא וכו', וכיון דליתא לשומא, לא מצי לאתנווי. ועוד נהגו לגדל הוה ואין לך, ותרי טעמי לאפטורי לאידך לגמרי קאמר וכו'. וחכמי הצרפתים ז"ל מפרשים שנטל מקצת ולדות לעצמו ושבחו, ולא הודה לו בחלוקה, אבל נוטל הוא בשבח כולם חצי מחצה בשל חבירו, דהיינו ברייתא מכאן ואילך נוטל וכו', ותרי טעמי קאמר, חד לבטולי חלוקה, וחד למיפטריה לבעה"ב לגמרי, וטעמא דמילתא, כיון דעיסקא הוה מעיקרא, לא בעי לאתנווי עלה, דלמחצית שכר אתיהיב, ולא דמי לאחין השותפין.

סט. אתו לקמיה דרב פפא א"ל מאן פלג לך.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א לקמן [סט: בד"ה כגון], מספקא ליה לרב, אם זה שחלק שלא מדעת חבירו מכר אותו יין ועשה מאותן דמים סחורה ורווח בה, מי אמרינן גזלן הוי, וכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה דקני ליה, ה"נ לא שנא, או דילמא לאו כגזלן דמי, כיון דאיהו מדעת חלוקה הוא דשקיל ולא מדעת גזילה, וריוח הא דרווח לאמצע, דכמאן דלא פליג דמי וחלוקתו אינה כלום, אבל אם היה בעין, אע"פ שחלקו כיון שאינה כלום אותה חלוקה, אם נתייקר הוי לאמצע. ונראה לומר דמסתברא דכי רווח רווח לאמצע, כיון דמדעת חלוקה הוא דשקל והחלוקה אינה כלום. וכן נמי אם נפסד היין נפסד לאמצע, שאין החלוקה כלום. והדעת מכרעת שאם הפסיד יהא כל ההפסד שלו, שלא יערער חבירו על חלוקתו, (שהוא [והוא] עצמו אין יכול לערער ולבטל חלוקתו, כיון שכבר נטל החלוקה מדעתו.

סט. הני תרי כותאי וכו', אתו לקמיה דרב פפא א"ל מאי נפק"מ, הכי א"ר נחמן זוזי כמאן דפליגי דמו.

כ' בקה"י בב"ב [סי' מ'], למדנו דלעשות חלוקה א"צ דעת והקנאת חבירו, היכא דליכא קפידא דשמא נטל יותר מהראוי לו, דהא כבר יש לו חלק בה, ומברר בעצמו חלקו, ואינו ענין לדין ברירה, דלענין מכאן ולהבא ודאי חלוקתו מהני, ואע"ג דלמ"ד אין ברירה האחין שחלקו לקוחות הן, מ"מ בליקחה זו א"צ דעת מקנה], ופלוגתא דברירה הוא לענין לומר שנחשב למפרע זהו חלקו וכו'], אלא היכא דצריך שומא, א"א לעשות בלא דעת חבירו, דאין זו חלוקה הגונה, כיון שלא שם ואיכא קפידא בדבר אמרינן ליה מאן שם לך.

סט. ברש"י ד"ה מכאן ואילך. ושכר עמל ומזון ליכא, ואע"ג דחצי אחריות של מחצית חבירו עליו, כיון דבעי למיטרך בה משום מחצה שלו וכו'.

כ' המהרש"א, ק"ק דהא לעיל בדאית ליה בהמה לדידיה, דבעי למיטרך נמי בדידיה, ואפ"ה בעי מיהת שכר עמל ומזון דהיינו מותר שלישי בשכרו. ויש לחלק, דהכא כיון דבגוף בהמה זו בעצמה בעי ליטרך במחצה שלו, לא בעי כלל עמל ומזון. [א"ה, לכאן הוא היפך סברת תוס' לעיל [בד"ה דאמרי] דכי לית ליה בהמה אחרת לדידיה גרע משותפות בבהמה זו, ולא סגי במותר שלישי, דא"צ לטרוח בבהמת שותפות בכל יום אלא כל אחד יטרך ביומו]. וכו' ע"ז בקרני ראם, אינו מביין, דמחצה ולדות שלו ומחצה של חבירו, ובשל חבירו יש דין מתעסק שמחצה מלוה, ולא עדיפי מאית ליה בהמה לדידיה, וצ"ע. ואולי סובר הרב שיש לו חלק בכל ולד חצי, ובזה יש ליישב.

סט. בתוד"ה אמר רב. וי"ל דהכא אקילו רבנן משום דשכיחי טובא וכו'.

וז"ל ח"י הריטב"א החדשים, דהכא גבי מה שנותנים למתעסק בשכר טרוח, אע"ג דכי לא יהיב איכא אבק ריבית דרבנן, לא החמירו בו חכמים כולי האי, דהא אמרינן לעיל דסגי בטבל עמו בציר, ואפי' למ"ד דצריך לתת לו שכרו כפועל בטל, הקילו ג"כ, כיון שעל הרוב איכא מותר שלישי. ובתוס' הרא"ש כ', וי"ל דהכא הקלו טפי, שאינו נותן לו יותר ממה שלקח, אלא שהוא טרוח בשבילו. ועוד י"ל דהכא הקלו משום דשכיחי טובא.

סט: כה"ג ודאי צריך לאודועי.

ופי' תוס' משום והייתם נקיים מה' ומישראל. [וז"ל הרמב"ן בתו"ד, כדרב פפא ולכבוד עצמו, דר"פ גופיה משום רינוגא הוא דאמר ליה]. ובמהרצ"ח כ' ע"ד תוס', עיין ביו"ד [סי' צ"ב ס"ז] דבערב שבת נהגו להתיר אם נפלה [טיפת חלב על דופן קדירה של בשר] שלא כנגד הרוטב, וכו' הט"ז שם [ס"ק כ"ב] דצריך לפרש לו הטעם למען לא יהיה תמוה בעיניו, הרי אף דבמקום דלא שייך חשד צריכין להודיע לשואל למען לא יהא תמוה בעיניו הוראה זאת. ועיין בח"ח [הל' לשה"ר כלל ד' ס"ן] שכ', דהמספר לשה"ר לתועלת [יעו"ש באיזה אופן] מצוה עליו לבאר לשומע הטעם למה מספר בגנותו של חבירו, כדי שלא יטעה השומע להתיר על ידו יותר מזה, וגם שלא יבא לתמוה עליו שהוא סותר את עצמו וכו', וכה"ג איתא ביו"ד סי' צ"ב וכו'. [וכהט"ז הנ"ל].

סט: חמרא כולי עלמא ידעי דאיכא דבסיים ואיכא דלא בסיים.

כ' בחי' המיוחסים להריטב"א [בד"ה כגון] וז"ל, כתב הרב בעל התוס', שאם היה כולו בחבית אחד, כמאן דפליג [דמי], דהו כוזוי דליכא טבי וליכא תקול, הכא נמי כולהו כהדי דמי וכמאן דפליג נינהו, אבל כי ישנן בהרבה חביות, לאו כמאן דפליג דמי, דאיכא דבסיים ואיכא דלא בסיים. ובסו"ד כ', וגם יש מי שאומר, דהא דאמרינן דאי הוה כוליה בחבית אחת מצי פליג, מ"מ אי פליג ותקיף אותו מקצת שנשאר שם, אע"ג דהויא חלוקתו חלוקה, כיון דפליג בלא דעתיה דחבריה, ודאי גיריה דידיה נינהו משום דעמד חסר, [עיי' לעיל מד.], דאי הוה מודע ליה לחבריה, הוה שקיל ליה וממלא מיניה חבית אחר ולא הוה תקיף, הילכך גיריה דידיה הוה וחייב לשלם הכל ולא לאמצע, משום דאיהו עשה בידים.

סט: שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה הילך ד' זוזי ואוזפיה לפלניא זוזי וכו'.

כ' הרמב"ן, יש מי שאומר דוקא שלא פייס אותו הלוח ליתן, אבל אם פייס אותו ליתן אסור, לפי שנעשה שלוחו. ולא מסתבר, דאם משלו הוא נותן ואין הלה משלם, מה לי פייס מה לי לא פייס, והיאך הוא נעשה שלוחו אם משלו הוא נותן למלוה. וז"ל הרשב"א, פירש הראב"ד ז"ל והוא שלא דבר הלוח עם המלוה בשום ריבית, אבל אם דבר עמו ואמר לו אני לא אתן לך אבל פלוני אוהבי יתן לך משלו לאהבתי, אסור מפני שנעשה כשלוחו, וכ"ש אם יפייס אותו שיתן. ואין הרמב"ן מודה לו בדבר זה, דכיון דלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה, ולוה זה אינו נותן משלו כלום, מפני מה אסור. עכ"ל.

וכן הסכים בחי' הריטב"א החדשים להיתר, והוסיף וז"ל, ואפי' חזר הלוח ונתן לזה מה שנתן משלו למלוה, דהא מדינא לא היה הלוח חייב לשלם לזה כלום, ומאי דיהיב ליה, שכר טרוחו יהיב ליה מנפשיה. אבל הרא"ש [סי' מ"ז] כ', ודוקא כשמעצמו אמר כן בלא דעת הלוח, והוא שלא יחזור ויקחם מן הלוח, וגם שלא ידבר הלוח למלוה אני לא אתן לך אבל פלוני יתן לך לאהבתי, באיזה צד מאלו הדרכים, נראה כשלוחו ואסור. [ובכולהו פליג על הריטב"א].

עוד כ' הרמב"ן, ויש שעלה על דעתו להתיר אפי' אמר הלוח כל הנותן כך וכך לפלוני בשביל שילויני לא יפסיד, ולא עדיף מן המודר הנאה מחבירו שיכול לומר כל הזן אינו מפסיד וכדאיתא בר"פ המדיר [כתובות ע:], וה"נ לא שנא. וזה אסור, שלא התירו לומר כל הזן אינו מפסיד אלא גבי המדיר את אשתו, [לפי שאין לה מה תאכל. ל' הרשב"א. ובחי' הריטב"א החדשים כ', מפני שמזונותיה עליו ולא תתבזה], א"נ גבי המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל, א"נ גבי דליקה בשבת, אבל בעלמא גבי ריבית לא התירו וכו'. [יעו"ש]. ובחי' הריטב"א החדשים מסיים בה, ומיהו אפי' בהא לכתחילה הוא דאסור מפני מראית העין, אבל בדיעבד אפי' אבק ריבית אין כאן, ואין מנכין למלוה מחובו כלום.

סט: מ"ט שכר אמירה קא שקיל.

הקשה המהר"ם שי"ף, ל"ל טעמא דשכר אמירה קשקיל יותר מאידך דרבא דלא אסרה תורה וכו'. ובהגהות חו"י שעל הרי"ף כ', דאם לא טעם זה היה אסור, כי במלוה אין קפידא אם בא לידו או ליד אחר בדעתו ורצונו, עכ"ל. וז"ל ח"י הריטב"א החדשים, תמיהא מילתא טובא ל"ל האי טעמא, תיפול דמאן דשקיל ד' זוזי לא מוזיף ליה כלום, ואין כאן ריבית הבאה מלוה למלוה. וי"ל דהא קמ"ל, דאע"ג דההוא מלוה לא בעי לאוזפיהו אלא לההוא גברא, וההוא גברא הדר ומוזיף להו ללוה, אין כאן ריבית, ואפי' ריבית מוקדמת אין כאן, כי הוא לא נתן לו על דעת שילוחו לו, אלא על שכר אמירה בעלמא, ושכירות בעלמא היא. ודוקא דקדים ויהיב ליה זוזי מעיקרא, דאל"כ כיון דמדידיה שקיל השתא זוזי הלואה, מיחזי כנוטל שכר מעותיו.

א"נ הא קמ"ל, כי אע"פ שלא נתרצה המלוה לאיש ההוא עד שנתן לו אותם ארבע זוזי, אין בכך כלום, דמאי דיהיב ליה לווה לההוא גברא, שכר אמירה בעלמא הוא, ולא אדעתא דליהבינהו למלוה, ומאי דיהיב איהו למלוה, מדדידיה יהבי. עכ"ל הריטב"א. ותוס' בקידושין [ו: בד"ה דארווח] כ', דאם היה נותן כלום למלוה, היה נראה כשלוחו ואסור.

סט: בתוד"ה כ' האי גוונא. והא דאמר בסוף זה בורר וכו', אר"ת מכח ההיא דהכא וכו'.

הרא"ש [סי' מ"ה] כ' דאין ראייה מכאן, דהכי פירושו, כה"ג צריך לאודועי אפי' לא ישאל לכתוב מאיזה טעם דנתוני, כי הכא שלא שאל שידועהו אלא קאמר חזינא דבתר ידי קאתי מר, אבל בעלמא אם שאל כותבין לו. וז"ל הרמב"ן, הדין דין אמת, אבל הראיה אינה נכונה, דהאי לא אמר כתוב לי ואלך למקום הועד, אלא דהוה צווה על דינו, ואילו בעלמא ליצווה ולא משגחינן ביה, ולא מודעינן ליה טעמא, אלא אי פקר בבי דינא משמת נמי משמתין ליה, אבל האי שיש מקום חשד, מגלינן ליה. ומי שכפאוהו לדון בעירו נמי, אין כותבין לו למה חייבוהו, אלא כותבין לו כך וכך טענו כך וכך השיבו וחייבנו אותו בכך וכך, ול' ח"י הריטב"א החדשים בשמו, שיכתבו לו הטענות שטענו שעליהן חייבוהו, והם טעם הדין וכו', ותלמידי חכמים

שבמקום הועד הם ידעו אם נתחייב כדין או לא, אבל לא לכתוב טעמי הדין כמו שעשה ר"פ מפני החשד.

סט: בתוד"ה אוגר. מקבל היה עליו אחריות אונסין, להכי ס"ד דשרי.

עיינ בפנ"י שכ', דלמאי דלא ס"ד לחלק בין מורא לזוזי, א"כ אף כשהשוכר מקבל אחריות אונסין נמי שרי, כדאיתא לקמן גבי ספינה וזוזי [לכא' צ"ל ודודא] דמר עוקבא, אלא עיקר כוונת התוס' דקשיא להו אגופא דלישנא דמוגר זוזי בפשיטי, דמאי לשון שכירות שייך במעות, כיון דפשטא דמילתא דרב חמא היה נותן המעות ע"מ שיוציאם השוכר לצרכו וליתן אחרים תחתיהם, וא"כ אין זה שכירות אלא הלואה, ואי משום שאמר בלשון שכירות, פשיטא להו שהלשון אינו מעלה ולא מוריד בזה, ומה ענין זה למרא שהוא שכירות גמור, ע"ז כתבו התוס' דאירי הכא שרב חמא היה מקבל אחריו אונסין, דא"כ אין זה הלואה אלא כשכירות, ומשו"ה ס"ד דשרי כמו בשכירות המרא. וז"ל תור"פ, וא"ת ולפי סברתו, ריבית דאסר רחמנא היכי משכח"ל, וי"ל דר' אחא היה מקבל עליו אחריות נכסי הלואה, דאם אבדו אותן נכסים פוטר אותו מן החוב, ולכך ס"ד דשרי.

ובחי' הריטב"א החדשים כ', תירץ מוריניו ז"ל בשם ה"ר פינחס אחיו ז"ל, כי רב חמא היה מתנה עמהן שאם לא ישתמשו בהן אלא להתעטר בעלמא, שלא יהו חייבין באחריות אלא כדין שוכר כלי, ואם ישתמשו בהן כלל שיהו חייבין באחריות, והיה תולה כי השכירות שהיה מקבל לאותו זמן שאין משתמשין בהן, דאכתי לא הוה מלוה, [וז"ל הנימוק", לפי שהשוכר לא היה מחויב באונסין כלום כל זמן שלא הוציאם, אלא היו בידו כדין שוכר שפטור מן האונסין, ועל אותה שעה היה נוטל שכרו], ותלמודא קאמר דלא דמי למרא, דאילו במרא אפי' בשנשתמשו בה הדרא בעינה וידיע פחתה, משא"כ באלו, וכיון שעל דעת להוציאם ולהשתמש בהן מקבלין אותם, זו הלואה גמורה היא וריבית קצוצה. [ושבו הביא תי' התוס', וכ' דלא נהירא].

סט: לא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה.

כ' הרשב"א, י"מ שאף מתה ישלם כשעת משיכה, ואע"פ שהזולה או כחשה בין שעת משיכה לשעת מיתה, וכן בספינה משלם כשעת משיכה ולא כשעת שבירה אם הזולה או פחתה בינתיים. וי"מ דאם הזולה או כחשה בינתיים לא משלם כלום, ואם מתה לאחר שכחשה או לאחר שהזולה, אינו משלם אלא כדמים שהיתה שוה בשעת מיתה, וכן בספינה פגרא בדמים שהיא שוה בשעת שבירה, ונמצא אגרה על פגמה כדאמרין לעיל גבי מרה.

ולשון הברייתא מוכחת לפי דעתי כדברי הפי' הראשון, דהא קתני הרי פרתך עשויה עלי בל' דינרים, אלמא מהשתא קוצץ לה דמים, ואע"פ שמשלם לו כשעת משיכה, כיון שאינו מחויב בתשלומין אלא אם מתה או נשברה, ועומדת היא לחזור בעינה, וכל זמן שחוזרת בעינה מחזירה לבעלים כמות שהיא, אין זה כמלוה, אלא שכירות שמתנה לשלם לו אם תמות הבהמה או תשבר הספינה, ואע"פ ששאר שוכרין אינן חייבין בכך, הרי כבר אמרו [לקמן צד:]: מתנה שומר חנם להיות כשואל וכו'. ולפי דברי מי שאומר שאין משלם אלא דמי מה שהיא שוה בשעת מיתה, אני אומר שיש לדחוק שעכשיו הוא ששמן לאחר מלאכה זו שהוא שוכרה לה, כמוה תפחת ובכמה תעמוד, ושמוה עכשיו באומר שלשים דנרים, ואפשר שהיא שווה עכשיו בשעת משיכה ארבעים.

סט: ברש"י ד"ה מותר. ומעלה לו בחכירות שדה טובה יותר משדה רעה מאתים זוז שני כורין חיטין.

כ' המהרש"ל, פירוש כשהיא טובה מן הרעה בעד שני מאות, ראוי להעלות שני כורין בשכרה. והרש"ש הגיה ושני כורין [בוא"ו], וכן נראה מהנימוק". [ד"ל הנימוק", ומעלה לו בחכירות שדה טובה יותר ממה שהיה מעלה בשדה רעה אלו שני כורין חיטין ומאתים זוז], ודלא כמהרש"ל.

וכ' בחי' המייוחסים להריטב"א, פיר"ש שאמר ליה הלוויני וכו' מותר, דקרקע משובח הוא ששכר לו ב"ב כורין, ומעיקרא לא שכרה אלא בי' כורין לא הויא משובחת. אבל הקרקע משובח יותר שוכר לו, ולא הלוואה היא כלל. ולא נהיר להרב בעל התוס', דא"כ הו"ל ריבית גמורה, דאילו

הוה ליה זוזי לשוכר הוה ליה כולי שבחא (דגרעא) [דארעא] בר מי' כורין, והשתא כי מלוה ליה מאתים זוזי יהיב ליה י"ב כורין, הלכך הוה ריבית. ולא קושיא היא כלל, דאם [לא] הלואה לו מאתים זוזי לא היה יוצא מן הקרקע כי אם מעט על י' כורין, מפני שלא היה הקרקע משובח, ועכשיו שהלואה לו מאתים זוזי משביח הקרקע, ויוצא ממנה שבח הרבה, שיכול לפרוע לו מאותו שבח המאתים זוזי שהלואה לו יותר ויותר על י"ב כורין שנותן לבעל הקרקע, ומשו"ה מותר. כן נראה לפרש לפיר"ש.

מיהו בחנות וספינה כי עשה בו צורה ואסקרא צריך לעיין, שאע"פ שהוא משביח בגוף הקרקע באותן צורות, מ"מ איכא ריבית, דהא פורע לאותן מאתים זוזי שמלוה לו, ומחזיר לו החנות עם הצורה או עם האסקריא ששוה יותר בעבורה, והוא ריבית גמור. ונראה לומר דכשמחזיר לו החנות או הספינה, בעל חנות נותן לו דמי הצורה כפי ששוה עתה, והילכך לא הוה ריבית.

ע. מעות של יתומים מותר להלוותן בריבית, א"ל ר"נ משום דיתמי ניהו ספינן להו איסורא וכו'.

כ' הרשב"א, דרב ענן היה סבור שמותר להלוותן אפי' בריבית קצוצה, לפי שהאפוטרופוס אינו נוטל בריבית, והיתומים אינן מחוייבים במצוות, גם הם בעצמם אינן מלוין כדי שנאמר ב"ד מצווין להפרישו, אפי' לדברי מי שאומר [שבת קכא]. קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, וכן אין זה בכלל מה שאמרו [יבמות קיד]. [לא תאכלום] קרי ביה לא תאכלום, לפי שהם אינם עושים בידים האיסור, ואינו דומה למה שאמרו [יבמות שם] מניחו תולש מניחו זורק, אבל לא יאמר לו הבא לי חותם הבא לי מפתח, דהתם הא קא עביד בידים דבר האסור לו לכשיגדל. ור"נ נמי לא אמר ליה שעובר האפוטרופוס על דאורייתא, אלא שהיתום המתגדל בממון של ישראל שאינו שלו יענש מיתה.

וז"ל חי' הריטב"א החדשים, לפום פשטא משמע דאפי' בריבית דאורייתא שרי, וטעמא דמילתא, משום דיתמי לאו בני מעבד מצוה ניהו, וגם אנו אין אנו מזהרין על ממונם, דלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה וכו', ואע"ג דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, הכא כבשר שחוטות ניהו, וכיון דיתמי ניהו ושרי להו מדאורייתא, ליתן לן למיסר מדרבנן, כי היכי דליהו להו רווחא ולא יכלו נכסיהם. וא"ל ר"נ וכו' יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקיהו, כלומר מוטב שימותו ברעב ולא יאכלו על ידינו זוזי דריביתא, דליתו למיסרך בה לכי גדלי. והאי לישנא דר"נ מוכח דמודה ר"נ שאין לנו שום איסור בזה, אלא משום דלא ניספי להו כעין איסורא וכו', שהמלוה מעות של יתומים בריבית אין בו משום איסור תורה, לא משום לא תשימון עליו נשך, ולא משום לא תשוך, ולא איסור מלוה בריבית רבנן, ונפק"מ דלא מפסיל בהכי לא מדאורייתא ולא מדרבנן, [וע"ע לקמן בסמוך].

ע. א"ל א"נ משום דיתמי ניהו ספינא להו איסורא.

בחי' המייוחסים להריטב"א תמה, מאי קא מתמה ר"נ, והא קיי"ל [גיטין נב]. מעות של יתומים הרי הן כהקדש, ובהקדש חזינן בפ' הזהב [זז:]: דמותר להלוותן בריבית כדאמרין התם זה חומר בהדיוט מהקדש. והא לא קשיא, דכי אמרין מעות של יתומים הרי הן כהקדש, דאפי' מידי דאיניש דעלמא מחיל אי שקיל ליה חבריה, לא לישקל ממעות יתומים, לפי שאינן בני מחילה כהקדש, דמאן לימחיל בהקדש, אבל ליתן להם דלאו דידהו, לא אמרין בכה"ג הרי הן כהקדש, דיתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקיהו, דה"נ נצטוו אריבית כשאר איניש.

ע. ההוא דודא וכו' שקיל פחתא.

כ' המאירי [בד"ה השכיר לו, בתו"ד]. פחת חסרון המשקל הוא פחת אחר שאינו בכלל בדמי השכירות, ויכול להתנות עליו. ודברים אלו כולם כשאין הבעלים שם, כגון שהשכיר את הספינה [דאמר' לעיל הלכתא אגרא ופגרא] ולא הלכו הבעלים שם, הא אם הלכו הבעלים שם, אינו משלם אלא שכרה, אין תנאו עושהו יותר מן השואל, ואם בעליו עמו לא ישלם.

ע. מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד.

כ' הרמב"ן, כבר נתפרש בירושלמי [שקלים פ"ד ה"ב] דאמר ליה פסידא עלך רווחא דידי ודידך, וכן פירשו הגאונים [וכן פירש"י]. ותמהני, והלא ריבית קצוצה היא, כיון דקביל עליה כולי ממונא במלוה, כי יהיב ליה כלום באגריה הו"ל ריבית קצוצה, דומיא דמשכנתא דאמרינן לעיל [סז.]. וי"ל כיון דלא יהיב ליה אלא מינייהו בהו, לאו ריבית דאורייתא הוא. א"נ זוהי פקדון נינהו בעסק, ואחריותיהו כשומר שכר שמתנה כשואל הוא בשכר מחצה, ואי יהיב ליה מעלמא, ודאי ריבית דאורייתא הוא, אלא מינייהו בהו דמי לפקדון שקבלו עליו צאן ברזל, ומדרבנן הוא, וביתמי לא גזור.

ובחי' הריטב"א החדשים הרבה להקשות על פי' זה, ומסיק וז"ל, לכך הנכון לפרש בזה, דמשום דאמור רבנן דבדיקנני דינא דעסקא דשרו רבנן היינו דלישקלו בעלים או תלתא באגר ופלגא בהפסד או פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד, וכדאיתא לעיל [סח:]: בעובדא דרב עיליש, וכל דשקלי בעלים פלגא בהפסד וטפי מתלתא באגר ולא מטי לפלגא באגר, זהו קרוב לשכר ורחוק להפסד, וזהו מה שהתירו חכמים במעות של יתומים, שאין בזה אבק ריבית, דכיון דלא שקל פלגא באגר, אלא שהוא ממעט מן השיעור שקצצו חכמים מפני עמלו וטרחו, ובעלמא מאן דעביד הכי נקרא רשע. ומאן דלא בעי למשקל תלתא באגר אלא פחות מכאן ושקיל פלגא בהפסד, זהו חסיד, שהוא קרוב להפסד ורחוק לשכר וכו'.

ויעו"ש שבכלל קושיותיו ע"ד רש"י והרמב"ן, דלדבריהם דקרוב לשכר ורחוק להפסד היינו דשקיל באגר ולא בהפסד, א"כ קרוב להפסד ורחוק לשכר היינו דשקיל בהפסד ולא שקיל באגר. והיכי קרי ליה חסיד, הא ודאי חסיד שוטה הוא. ובמאירי פי' כרש"י והרמב"ן, וכ' דחסיד היינו כשמחצה שכר למקבל וכל ההפסד שלו [ר"ל של הנותן]. והוי איפכא מרשע דהיינו מחצה שכר לנותן וכל ההפסד למקבל.]

וכ' המאירי בסו"ד, הסכימו הגאונים שמוותר לאדם שיקבל עליו מעות חבירו ושהא כל אחריות הקרן עליו ושלא יטול כלום מן הריחוק אלא שיהא הכל לבעל הממון, הואיל ואין שום ריחוק למקבל, אין בזה ריבית, ומפני חמלתו עליו הוא שעושה כן, ומתנה היא שהוא נותן לו.

ע. בדקין גברא דאית ליה דהבא פריכא וכו', אבל דבר מסוים לא וכו', ואתי מריה ויהיב סימנין וכו'.

הקשה בתוס' הרא"ש, א"כ דהבא פריכא נמי דילמא יהיב סימן במשקל, כדקיי"ל פ' אלו מציאות [כג:]: דמשקל הוי סימן. [א"ה, לפי מש"כ רש"י דלא עבידי אינשי דמפקדי דהבא פריכא בפקדון, לכאוי לא קשיא]. לא היא, דהתם גבי מציאה היה לו להחזיר בסימן כל דהוא, אבל הכא דוקא בסימן מובהק, אבל בסימן שאינו מובהק לא.

ע. ויהינן להו ניהליה בבי דינא.

ופירש"י שיש להם כח להפקיר נכסי המקבל אצל היתומים ולהתנות עמו קרוב לשכר ורחוק להפסד. [וכ' ע"ז המרדכי [סי' של"ב], משמע אבל בלא ב"ד הוי זוהי דיתמי כזוהי דעלמא ואסור להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד. כך דקדק ה"ר דוד הלוי]. והרשב"א כ' ע"ד רש"י, אינו מחזור בעיני, דאבק ריבית הוא, וכשתקנו לא לגבי יתומים תקנו, וכל אבק ריבית התירו אצל היתומים, ומה לנו לב"ד, ואילו היה ריבית דאורייתא היו צריכין לב"ד שיפקיעו ממונו של המקבל, ועוד דא"כ היינו צריכים לב"ד חשוב וראוי להפקיע, וכדאמרינן בעלמא גבי פרזבול [גיטין לו:], ובנדרים [כז:]: גבי אסמכתא. אלא נראה לי דלא להפקר ממון המקבל אצל היתומים קאמו, אלא כדי ליתן רשות לאפוטרופא להוציא ממון היתומים מתחת ידו ולמסור אותו ביד אחרים להתעסק בו, וכענין ששינוי בברייתא פ' הניזקין [גיטין נב:], ואין אפוטרופוס רשאי למכור ברחוק ולגאול בקרוב, וכולה ברייתא, ואמרו עלה בתוספתא [פ"ח ה"ד] אא"כ נטלו רשות מב"ד. והרא"ש [סי' נ"א] כ' הטעם, כי היכי דליהוי אימתא דב"ד עילויה. ועיין בנימוק"י שהביא ד' הרשב"א, ומסיק דלפירושו די בב"ד הדיוטות. [משא"כ לפירש"י. ולכאוי גם לטעמא דהרא"ש לא סגי בהדיוטות. וצ"ת].

ע. כיון דאי לא יהיב זוהי אתי נכרי תפיס לה לבהמה, ואי לא משכח לה לבהמה תפיס להו לולדות.

כ' בשיטמ"ק בבכורות בשם תוס' חיצוניות וז"ל, צריך ליתן טעם למה תובע העכו"ם מתחילה מעות, [דסתם נכסי צאן ברזל, כל היכא דאיתנהו בעין הדרי למרייהו. אלא שאם פחתו פחתו למקבל. ל' חי' הריטב"א החדשים]. לפי' הקונטרס ר"ל תובע זוהי של חצי הריחוק, ולפי' ר"ת [בתוד"ה אין מקבלין] ר"ל דתבע מעות השכר סלע בחודש שהתנה לו. [ועכ"ז עדיין קצת קשה, דהא ודאי משום זוהי דרווחא טפי הו"ל למיתפס מעיקרא בולדות, וכי לא משכח להו תפס לבהמה גופה. הריטב"א הנ"ל]. ועוד היה אומר ר"ש מאיורא, משום שדרך בהמות למות, ולא ידע הנותן אם מתו, ותובע מתחילה המעות כי הוא סבור שאינם בעין, ואי לא יהיב ליה המעות תופס הבהמות.

והריטב"א הסכים להספרים דגרסי דאי אתי גוי בעי ממון ולא משכח תפיס בהמה, בעי בהמה ולא משכח תפיס ולדות, הו"ל יד גוי באמצע, וה"פ דשתי תביעות יש לגוי על ישראל, תביעת הבהמה עצמה או שומת דמיה, ותביעת הריחוק, ובכל חדא וחדא משועבדין הבהמה והולדות כולן בתורת אפותיקי, והיינו דקאמר דאי אתי גוי בעי ממון הריחוק ולא משכח, תפיס אפי' לבהמה גופה וכ"ש ולדות, ואי בעי בהמה גופה או שומתה ולא משכח, תפיס בולדות, הא ודאי יד גוי באמצע אפי' בולדות, ולפיכך פטורין מן הבכורה.

ע. מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו וכו', כגון שבור מלכא וכו', דאפי' ריבית דעובדי כוכבים.

כ' בב' הגר"א למשלי [ציינו בהגהות בן אריה כאן], משום דקשיא להו מאי דכתיב **מרבה הונו וכו'**, והא ריבית אף מעט אסור, ולכן מוקי לה בריבית דנכרי, ולכן **מרבה הונו** דאסור, אבל כדי חייו שרי, ולכן אמרו לחונן דלים יקבצנו היינו שבור מלכא, שהוא [המלוה] אסף זאת מגויים ויחזירם לגויים למקומם, [כי כל דבר צריך שיוחזר למקומו, כמש"כ לעיל מינה לפום פשטא דקרא]. וז"ל חי' המיוחסים להריטב"א לקמן [עא. בד"ה משום כדי חייו], וא"ת היכן מצינו דמשום כדי חייו מותר למיעבד איסורא. וי"ל דבקרא לא אסר כדי חייו, ולישנא דקרא דייק כוותיה, דכתיב מרבה הונו בנשך, לא אסרתי לך אלא מרבה הונו.

ע. מאי לאו תשוך.

ופירש"י שמוותר אתה ליקח הימנו נשך. וכ' ע"ז הרשב"א, פירוש לפירושו, שהוצרך הכתוב להתיר הריבית דנכרי אע"פ שגזילו אסור למאן דאסר, או שהוצרך הכתוב להתיר כדרך שהוצרך הכתוב להתיר באונאה. וכ"כ הרמב"ן.

ע. ברש"י ד"ה לא סגי. דאילו להתיר קאמו, פשיטא מהיכי תיתי ליה למיסרי.

כ' המהר"ם שי"ף, דאע"פ דאי תשוך קמ"ל דמצוה לחסרם וכו', א"כ הו"א דאסור ליתן להם ריבית במכ"ש, לדעתו אין זה דומה, דודאי לעשות להם טבה בחנם [כשמלוה להם בלא ריבית] אסרה תורה, אבל מה שלוה [מהם] בריבית, ודאי לטובתו עושה, ואינו לווה מעות על ריבית לעשות להמלוה טובה, ולא אסרה זה התורה.

ע. בתוד"ה תשיך. וי"ל דהכי פריך וכו' כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך, לא היה להם לחכמים לאסור.

וכ' ע"ז בחי' הריטב"א החדשים, הלשון הזה סתום, דהא איכא כמה מילי שהתורה התירה ואסרו חכמים לעשות סייג לתורה. לפיכך י"ל דודאי לישנא מוכח דדרשא דקרא בעלמא נסיב שזה דבר שאינו הגון והאדם מתמוטט בו, ולא דליהוי איסור דרבנן ממש, דגזרו ביה משום טעמא אחרינא כמו שאסרו מכמה דברים שהתירה תורה, ומשו"ה קשיא לן שאם זה דבר שאינו הגון והאדם מתמוטט בו, מאי אמר הכתוב לנכרי תשיך, ואי לאשמועינן שמוותר להלוותן בריבית, פשיטא וממילא שמעינן לה מדכתיב לא תשיך לאחיק, וליכא למימר דליקבע ביה עשה אתא, ולא עוד

אלא דאי איכא עשה, כ"ש שהוספת שהוא דבר הגון וראוי בתורה להלוותן בריבית ולמוטטן, כיון שהכתוב קבעו עשה.

והרמב"ן כ', משמע דרבא טעי, דסבר דאורייתא הוא דאסור הלכה למשה מסיני, ומשו"ה הוה מקשה ליה דבהדיא שרייה רחמנא, אבל השתא למאי דמתרצין לרבינא ולרב חייא ברבי דרב הונא דאמרי דמדרבנן הוא, לעולם אימא לך תשון. [וכע"ז כ' הרשב"א].

ע: לעבור עליו בעשה ולא תעשה.

הרמב"ן הביא הא דתניא בספרי, לנכרי תשיך זו מצות עשה וכו', ומפרש לה כדאמר הכא לאפוקי אחיך דלא, ולא הבא מכלל עשה עשה, ודלא כמש"כ הרמב"ם [מ"ע קצ"ח, והל' מלוה ולוה פ"ה ה"א] שמצוה מן התורה להלוות את הנכרי בריבית, וכן פירש"י פ' כי תצא כהרמב"ן, וגם הראב"ד השיג על הרמב"ם. אמנם הר"ן הסכים לדברי הרמב"ם, וכן החינוך [במצוה תקע"ג]. [ומסתברא דאינו מקיים המצוה אלא כשמלוהו בריבית קצוצה האסורה בישראל מה"ת. ואי משכח"ל ריבית בלא נשך או איפכא, יל"ע אם מקיים בזה המצוה, מי נימא דיסוד המצוה כדי שילוונו לתועלת המלוה ולא בחנם, או שיתחסר ממונו של העכו"ם הלוה].

וכ' המנח"ח דכשמלוהו בחנם עובר גם בלאו דלא תחנם. [ולכא' מודו בהא הרמב"ן ודעימיה. אמנם בזה מסתברא דאף כשאינו ריבית קצוצה, מ"מ מכלל מתנת חנם יצא בכל הנאה שיש להמלוה מן הלוה מחמת ההלוואה. וצ"ת]. וקצת צ"ע דבמתנת חנם עובר בלאו לחוד, ובהלוואה עובר ג"כ בעשה, ואפשר כך גזיה"כ דהלוואה גרע. ויל"ע במש"כ הרמב"ם [שם ה"ב] דתלמיד חכם שאינו בא ללמוד ממעשיו מותר להלוות להעכו"ם בריבית אפי' להרויח, ואמאי לא קאמר שמצווה בכך, אי משום העשה, אי משום לא תחנם.

ועיין בל' הרמב"ם ברמזי המצוות ריש הל' מלוה ולוה שכ' וז"ל, ללוות מן הנכרי ולהלוות לו בריבית, ומשמע דגם כשלווה ממנו מצוה ללוות בריבית. אמנם הכס"מ [פ"א ה"א] כ' דזה ודאי אינו מצוה, [יעו"ש מה שנתקשה לפ"ז בלישנא דקרא להרמב"ם]. וז"ל החנוך, וכענין שנצטוו לבקש מהם ריבית, כמו כן מותר לתת להם ריבית. [ומשמע קצת דמכלל המצוה הוא, דיסוד המצוה שלא להשוות עכו"ם לישראל בזה [כעין מחזיר אבידה לעכו"ם, עיין סנהדרין עו: וברש"י שם], אלא דכשמלוה להעכו"ם, אם לא יחייבהו ריבית, ממילא לא יתן, משא"כ כשלווה ממנו, דמסתמא העכו"ם יתבע הריבית, סגי במה דשרי ליתן לו. ויל"ע].

עא. לא נצרכא דאפי' לעכו"ם בריבית ולישראל בחנם.

הקשה בעיון יעקב, דלכא' גם זה פשיטא מסברא, וכדאיתא בפסחים [כא:]: דאפי' להקדים נתינה לגר למכירה דעכו"ם לא צריך קרא, דסברא הוא, כיון דגר אתה מצווה להחיותו, אי"כ כ"ש בישראל. [ולא ניח"ל למימר דהאי עכו"ם היינו גר תושב שמצווין להחיות ושרי להלוות לו בריבית כדלקמן בסוגיין]. אכן לדעת הרמב"ם שפסק דמצוה ליטול ריבית [מן העכו"ם], קמ"ל דאפ"ה מצוה זו להלוות לישראל עני בחנם קודם. וכ"כ הפנ"י. [א"ה, לכא' גם זה פשוט מסברא, דהא אינו חייב להלוות להעכו"ם, רק כשמלוהו מצווה להלוות בריבית, אבל הלוואה לישראל עני היא מצוה חיובית].

עא. לא נצרכא דאפי' לנכרי בריבית ולישראל בחנם.

כ' הפנ"י, אין להקשות אמאי אמרין באמת דישאל קודם לריבית דעכו"ם, דהא בכל דוכתי אמרין דאיכא פסידא דידיה שלו קודם לשל כל אדם. [עיין לעיל ל: ולג.], [ואין לומר דמניעת ריוח אינו כהפסד, דהא תנן התם הכי גם לענין ביטול מלאכתו], וילפינן לה מקרא דאפס כי לא יהיה בך אביון. י"ל דשאני התם שעיקר המצוה אינו אלא משום הפסד ממון חבירו ככה"ג, ואמרין דבמקום פסידא שלו קודם לשל כל אדם, משא"כ הכא שעיקר המצוה להלוות לעני כדי להחיותו, והיא אחד ממצוות הצדקה, אי"כ פשיטא דלא שייך ככה"ג לומר שלו קודם.

עא. עני ועשיר עני קודם.

כ' בעיון יעקב, אפי' העשיר הוא קרובך וכן עירך אפ"ה עני קודם. וכן פסק באהבת חסד [ח"א פ"ו ס"א]. ובנתיב החסד [סק"ג] ביאר טעמו, דסתמא

אמרו עני ועשיר עני קודם, ולא חילקו זה אם הוא קרוב ומעירו. והטעם הוא, דאצל העני כשמלווהו מצוי שמקיים ג"כ המקרא ד"ומטה ידו וגו' והחזקת בו", וגבי עשיר אינו מקיים כי אם מצות "אם כסף תלוה" וגו'. ויעו"ש דמל' הרמב"ם והשו"ע משמע דעיקר המ"ע דאם כסף תלוה הוא לעניים, ובעשירים הוא רק מצוה בעלמא, אבל הסמ"ע כ' דהוא מצות עשה. ומסיק דאם העשיר דחוק עתה למעות, איכא מ"ע גמורה, [אבל אם אינו באופן זה, הוא רק מצוה בעלמא מפני מדה טובה של חסד], ואפ"ה העני קודם.

עא. רבי אומר גר צדק האמור לענין מכירה וגר תושב האמור לענין ריבית, איני יודע מה הוא.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, לאו למימר דקשו ליה מתנייתא כדלקמן ולא ידע הא דפריקו בה אמוראי, דהא לא אפשר, אלא ה"פ, שלא נתיישב לו הטעם ההוא דאמרין לקמן דקונה כגוי ואינו קונה כישראל, מה טעם הוא כך, או יקנה כישראל או לא יקנה כלל, ותלמודא רמי מתנייתא אהדדי ומשני להו לפרושי לן מאי דקשיא ליה לרבי. ודכותיה אידך דגר תושב האמור לענין ריבית, קשיא ליה לרבי הא דדרשינן לקמן דכי כתיב "אל תקח מאתו", על ישראל בלחוד קאי. ובהגהות מצפ"א לקמן [ד"ה אמר רנב"י] כ', דרבי לטעמיה דאית ליה ריש פ' התכלת [מנחות לח.]. גבי ציצית דכתיב "הכנף" מין כנף דהיינו לבן, וכתוב "פתיל תכלת", ואמר רחמנא "וראיתם אותו" עד דאיכא תרווייהו בחד, ולכך מעכבין זא"ז, ולא ס"ל כרבנן ד"אותו", כל חד לחודיה וכו', וה"נ "מאתו" לא משמע ליה חד אלא תרווייהו.

עא. אין הגר נקנה בעבד עברי.

בתור"פ ובחי' הריטב"א החדשים הקשו בשם רבינו יהודה ז"ל, מהא דאיתא במכילתא כי תקנה עבד עברי לרבות הגר, אלמא נקנה הוא בעבד עברי. ותירץ דהתם מיירי דאמו מישראל, אבל הכא מיירי דאינו כלל מישראל, משו"ה אינו נקנה בעבד עברי. וז"ל הגהמ"י [פ"א מהל' עבדים ה"ב] בשם הסמ"ג [מ"ע פ"ג], שם מדבר בגר הבא על בת ישראל, שמשפחת אם היא לו משפחה. [ומשמע דאיכא דאביו גר ואמו גיורת, אינו נקנה בעבד עברי. ולכא' הא שפיר קרינן ביה ושב אל משפחתו].

ובזית רענן [להמג"א] כ', דהמכילתא הכי קאמר, דהגר יעבוד את ישראל כדין נמכר לעכו"ם, [וכדמסיק בסוגיין לענין שאין הגר קונה עבד עברי, דמ"מ קונהו כנכרי]. וכ"כ המלבי"ם דהגר נקנה בכה"ג שאינו עובד את הבן, משום שאין לו בו קנין הגוף כמו בנמכר לנכרי, ואם גב ב"ד מוכרין אותו קנין ממוון לשש שנים. יעו"ש באורך.

עא. ברש"י ד"ה בכדי חייו. דלמא אתי למיסרך.

כ' המהרש"ל, מדברי רש"י יראה דתרי טעמי איכא, דלטעם דשמא ילמוד ממעשיו, אפי' כדי חייו לא התירו, אלא לתלמיד חכם התירו הכל אפי' יותר מכדי חייו, ולטעמא דשמא יסרוך פירושו ירגיל עצמו אף בישראל, התירו כדי חייו, ואפשר אף לת"ח לא התירו אלא כדי חייו משום דאתי למיסרך. אבל בדברי הפוסקים לא משמע הכי. עכ"ל המהרש"ל. וז"ל חי' הריטב"א החדשים, יש גורסין מ"ט אסרו רבנן דילמא אתי למיסרך בתר ישראל, ורש"י ז"ל כ' דלא גרסינן ליה, וטעמא דמילתא, דודאי משום דשרינן ריבית בגוי לא אתי למיסרך להלוות ישראל, דמהיכא תיתי ליה, דהא זיל קרי ביה רב הוא, דהא אסר רחמנא והא שרא, אלא ה"ג מ"ט אמור רבנן שמא ילמוד ממעשיו, וכן הגירסא בכל הספרים שנו. ויש ליישב הגירסא דה"פ, דילמא אתי למיסרך גוי בתר ישראל וילמדנו ממעשיו.

עא. בתוד"ה הא חזינן. א"נ לר"ע פריך דדריש בסוף מכות עושה אלה עושה אחת מכל אלה.

כ' המהרש"ל, יש מקשיין, אי"כ לר"ע לא משכח"ל הא דמלוה בריבית שנכסיו מתמוטטין, דאי מלוה בריבית לחוד ואינך לא קעביד, הא עושה אחת מכל אלה לא ימוט, ואי קעביד כולהו, אי"כ מאי קאמר המלוה בריבית

וכו', הא בעינן כולהו. ונראה דלק"מ, דבדאי מלוה בריבית לחוד הוא, אלא שאינן לא באו לידו שנוכל לומר שלא עשה ועבר בהן.

וביאר המהר"ם, דר"ל אפי' כשעובר על כולם, ומקיים אחת מהן, דהיינו כגון למשל שבא לידו הלואה ריבית והוא מונע עצמו ואינו [מ]לוה, אז לא ימוט, וכיו"ב בכל הנך דקא חשיב קרא, דכשקיים ושומר אחת מהן כשבא לידו, מצלת אותו שלא ימוט אפי' היכא שעבר על כולן, אבל היכא שעובר על אחד מהן כגון על ריבית ודומיהם, והאחרות לא באו לידו לקיימם, אז הוא מתמוטט, ולכך קאמר הא למדת שכל המלוה בריבית נכסיו מתמוטטים, אם לא שבאו מצוות אחרות לידו וקיים אותן, אז הן מצילות אותו, ופריך נמי שפיר אליבא דר"ע והא קחזינן דלא יזפי בריבית, ר"ל שבאה הלואה ריבית לידם ומונעין עצמן ואינם מלוים בריבית, ואעפ"כ מתמוטטין נכסיהם, ואין קיום שמירת אזהרת ריבית מציל אותם. כך למדתי מתוך דבריו הקצרים, ותירוץ זה חריף. [יעו"ש מה שתירץ המהר"ם עצמו].

עא: בשלמא סיפא לחומרא.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, חומרא זו אומר רבינו דחומרא בטעמא היא, כי חששו חכמים דזמנין שהגוי יתן המעות לישראל זה אחרון שיזכה בהם לגמרי בשביל ישראל הראשון, לא מפני שליחותו בלבד שאמר לו תנם לו, אלא אפי' בלא"ה נמי, שפורע לבעל חובו וסומך ובוטח על ישראל המלוה שיקבלם בפרעונו ולא ילך עמו בעקיפין, ובדאי שגוי שיזכה מעות לישראל ע"י ישראל זכה בהן אותו ישראל, דכי אמרינן דגוי לית ליה זכיה, היינו שאין לו יד לזכות הוא בשביל ישראל או שאין ישראל זוכה לגוי, אבל ודאי מזכה הוא לישראל ע"י ישראל, [ודלא כתי' תוס' בד"ה בשלמא], ומשום דזמנין דהוי הכי, ונמצא ישראל זה זוכה לישראל הראשון שהלוה לו מעות של גוי כשיקבלם, והו"ל ישראל לזה מישראל בריבית, אסרו חכמים בכל ענין, אפי' כשהגוי נתנם לישראל בשליחות משל ישראל הראשון ועל דעת להפטר.

עא: כגון דאמר ליה הניחם ע"ג קרקע והפטר.

כ' הרשב"א, וא"ת ל"ל הניחם ע"ג קרקע, אפי' כי אמר ליה נמי תנם לישראל חברך והפטר, דהא אסתלק ליה מיניה, [ועתוס' בד"ה בשלמא]. "וא דאה"נ, אלא אורחא דמילתא נקט. ואינה, אדרבה אורחא דמילתא טפי למימר תנם לו והפטר, ועוד דשייך טפי אלישנא דברייתא.

והרמב"ן ז"ל כ' דוקא נקטיה, דאילו בתנם לו והפטר, הא לא פטרו אלא לאחר שיתנם לישראל שני ובתורת הלואה, ונמצאת הלואה קודמת לפטור, והלכך אסור, אבל כשאמר לו הניחם ע"ג קרקע והפטר, כבר קדם פטורו להלואתו והילכך שרי. ולדידי קשה לי, דאי משום הא משרא שרי, שהרי פטורו והלואתו באין כאחד, דאלת"ה תקשי לרבינא דאוקמה משום דזכיה מדרבנן אית ליה, ואם איתא, אימת זכי ליה בעידן הלואה ועם הלואתו זכי ליה ואסור, אף דזכיותו והלואתו באין לו כאחד, וה"נ מאי שנא וכו'. אלא מסתברא דטעמא דמילתא כדאמרן לעיל דאינן בתורת זכיה כלל, וכיון שכן, כי א"ל תנם לישראל חברך והפטר, נהי דישאל ראשון איפטר מיניה, מיהו ישראל שני לא זכה ליה, וזווי דישאל ניהו, ואי בעי הדר שקיל להו מישראל שני, דלדעת שיזכה לנכרי נתנם לו, וכל שלא יזכה מחמת נכרי אף הוא חוזר ונוטלם, ואפשר דבכי הא ריבית קצוצה ליכא דלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה, איסורא מיהא איכא, משום דמיחזי כנותן ריבית מחמת מעותיו של ישראל. וא"נ כיון דזווי דישאל ניהו ובתורת הלואה ריבית שקלינהו, הו"ל כמלוה מעותיו ליתן אגר לאחור, דאסור דבר תורה, דמחמתיה יהיב.

וז"ל תור"פ, וי"ל דמ"מ כיון דלא אסתלק ליה עד שיבואו ליד ישראל שני, א"כ הוא עובר משום לאו דשימיה, ושימיה דריבית הוא משום מסירה, ובהיא שעתא אכתי היה ברשות ישראל הראשון, א"כ שומת הריבית שהיתה בשעת מסירה, היה כדי לפטור ישראל ראשון, ונמצא שהוא משים עליו ריבית.

עא: והא דרב אשי ברותא היא.

פי' במקום שטעו חכמים ולא דברו כהלכה, לא רצו לגנותם ולומר טעו, אלא אמרו ברותא, כלומר דעת חיצונית היא. ל' הערוך [והו"ד לעיל ט. עה"ג]. ובחי' הריטב"א החדשים גרס ברותא, ופירש, לא אמרה רב אשי מעולם, אלא אחד מתלמידיו אמרה מעצמו או דשמעה מכללא וטעה, ובדאווה על שמו. וכן הלשון הזה מתפרש בכמה מקומות.

עא: נהי דשליחות לנכרי לית ליה, זכיה מדרבנן אית ליה.

כ' הרשב"א, הקשה הרמב"ן ז"ל, ואי מדרבנן אמאי מותר, דהא ריבית דאורייתא [הוא]. והוא ז"ל תירץ, דכיון דזווי לנכרי הוא דפרע להו, והאי ריבית נמי לכיסו של נכרי הוא דנופל, דילמא לא אסור מדאורייתא אלא מדרבנן, ואתא דרבנן ואפקע דרבנן. [ועיי"ש ברמב"ן דמסיק ז"ל, ויש מרבותינו הצרפתים ש' לא גרסינן מדרבנן, דמדאורייתא היא, וזה נראה שהיה נכון, אלא שהגמ' מכחישתו, ואין שומעין להגיה ספרים]. ואין תירוץ של רבינו ז"ל מחזור. ומסתברא דכל דבר שבמזמון משום הפקר ב"ד נגעו בה, ומתנין בו לעקור דבר מן התורה כדאמרין ביבמות פ' האשה רבה [פט:]. וז"ל הפנ"י, שזיכו החכמים המעות ואוקמוה ברשות העכו"ם, ואין כאן איסור ריבית כלל, דממונא גמור דעכו"ם ניהו.

עב. ישראל שלוח מעות מן הנכרי בריבית ונתגייר וכו'.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, יש למדין מכאן דה"ה גוי שיש לו שטר חוב על ישראל ויש בו ריבית מפורש, ועד שלא זקפו במלוה מכר הגוי או נתן אותו שט"ח לישראל, דאסור אותו ישראל לגבות הריבית, כגוי עצמו שנתגייר, וכן היה אומר מורי הרב ז"ל. ואין הראיה מחוורת בעיני, דשאני הכא שהגוי הזה הוא עצמו הלוה לו מעות שלו, וכשגובה אותן עכשיו נראה ריבית הבאה מלוה לישראל למלוה ישראל, ואע"פ שבשעת הלואה גוי היה, השתא בשעת גובינא ישראל הוא, משא"כ בגוי שמכר חובו לישראל, שהישראל הגובה אותו לא הלוה כלום, ואין כאן ריבית מן הלוה למלוה.

עב. מ"ט דר' יוסי, שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה.

כ' הרא"ש [סי' נ"ז], הלכך שקיל מיניה אפי' ריבית שעלה עליהן משנתגייר עד שעת פרעון, ואע"ג דאיסורא דאורייתא קעביד, יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ואפי' במקום עבירה. [וצ"ב, ולא משמע דמשום הפקר ב"ד קאמר].

וכ' בפ"ח [אות נ'], איכא למידק, כיון דמשנתגייר לא הלוה לו, וכי קצץ עמו בשעת הלואה עדיין נכרי היה ובהיתר קצץ, אמאי הוי איסור דאורייתא, דכספו לא תתן לו בנשך כתיב, ואפי' לרש"י וסיעתיה דאסרי מדאורייתא אפי' קציצה דלאחר הלואה, מ"מ קציצה מיהא בעי. וכ' ע"ז הגרא"ו בקובץ שמועות [אות כ"ז], לק"מ, דאה"נ דלאו דלא תשימון אין כאן, אבל אלאו דלא תקח שפיר קעבר, דהא ריבית קצוצה שקיל, ומה לי שהקציצה היתה בהיתר. אמנם אם בקציצת איסור היה הדין שהקציצה מתבטלת ולא מהניא, היה מקום לחלק ולומר שכל שהקציצה אינה מתבטלת מפני שהיתה בהיתר, לא זו ריבית שאסרה תורה, אבל כבר נתבאר שאף בקציצת איסור הויא ריבית חוב גמור, אלא שאסור לפרוע, וא"כ אין לחלק.

ובחי' הריטב"א החדשים כ', טעמא דר' יוסי כדי שלא יאמרו וכו', פי' וכיון שאין האיסור אלא מדרבנן ומפני מראית העין בעלמא, [כיון שבשעת הלואה היה גוי, כמש"כ הריטב"א לעיל מינה לענין ישראל שלוח מגוי ונתגייר, [והו"ד שם], וכסברת הפ"ח], יש לנו להתיר מהאי טעמא.

עב. גזרה שמא יגבה מזמן ראשון.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, פי' שילך לב"ד אחר שלא ידעו שהשטר הזה מוקדם, והלקוחות לא ידעו ג"כ בדבר, ויגבה מהם מזמן ראשון הכתוב בשטר שלא כדין, משא"כ בשטר שיש בו ריבית, דאפי' גבי ליה כוליה, קרנא מיהת בהיתרא גבי ליה אליבא דרבנן. [ומבואר ברמב"ן דמה"ט לא גזרו ביה כדגזרו בשטר מוקדם מחששא יגבה מזמן ראשון, דנמצא הכל באיסור, שטרף מן הלקוחות שלא כדין כל הממון, ודלא כתוס' [בד"ה

שטר] שהוכיחו דמיירי כשהריבית מפורש בשטר, דאל"כ נגזור ביה שמא יגבה הריבית בתורת קרן].

עב: מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו וגובה מנכסים משועבדים.

הקשה הרמב"ן, ניהוש לקנוניא כדאמרינן בפ"ק [יג.], וקיי"ל בכתובות [יט.]. דהודאת בע"ד לגבי לקוחות לאו הודאה היא. ומשמע דממה ששעבד אחר הודאה קאמר, וקמ"ל דלא אמרינן כיון דלאו סהדי מפקי לקלא לא יטרוף, אלא אמרינן כיון דאיהו מודה, איהו משוי ליה שטרא למיגבא נמי ממשעבדי.

ובחי' המיוחסים להריטב"א כ', וי"ל דהתם הוא משום דחיישינן דילמא שיקרא הוא, אבל הכא הא ידעינן בודאי שהוא קיבל אחריות כמו שכתבו בשטר, וליכא למיחש לקנוניא, הלכך אע"ג דעדים לאו על זבינא מעליא אסהידו, כיון דודאי הא ידעינן דאיהו עבדיה לשטרא, ליגבי ממשעבדי, דהא התם נמי אילו הוה ידעינן בודאי דקושטא הוא דקאמר, הוה גבי ממשעבדי ואע"ג דליכא סהדי, דהא לא מקיימי.

עב: הכא לא ניתן להכתב.

בהגהות בית מאיר הביא קושית הפנ"י מה ענין שטר להכא, הא קיי"ל כרב דאמר בב"ב [מב.]. המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים. וכ' הבית מאיר לתרץ, דבלאו הא דרב, אף אילו נימא מוכר בעדים אינו טורף ממשעבדי, דלית ליה קלא אלא בשטר, דעידי שטר מפקי לקלא, אכתי איכא למידק הא מ"מ ע"י שטר יש לו קול, ומה טעם בזה דלא ניתן ליכתב לא טריף בשטרא, דל שטרא מהכא, הא מ"מ קול יש לו. אלא ודאי חדא מתרי טעמי, או דשטר שלא ניתן ליכתב מפני שהוא מעשה איסור על רובא סתמא במחשך מעשיהם ואף עדי השטר לא מפקי לקלא, או דמפני מעשה האיסור קנסו החכמים שלא יהא בו ממש וכאילו לא היה קלא וקולו לא ישמע וכו', ופשיטא דמכ"ש דשייך זה אם מכרו בעדים נמי לאו כלום הוא מכח הני תרי טעמי.

עב: אלא הא דתניא לשבח קרקעות כיצד וכו' נימא לא ניתן ליכתב.

כ' המהר"ם ש"ף, קצת קשה לי, [הא] לעיל פ"ק [יד:]. מוקי להם ברייתא בבעל חוב, וא"כ לק"מ, [דבבעל חוב הא ניתן ליכתב].

עב: בחיטי דאכלבי וארבי דמשוך תרעיה טפי.

כ' בחי' הריטב"א החדשים, והיינו למאי דס"ד מעיקרא, אבל אליבא דהלכתא ה"ה שפוסקים על שער שבשוק דעירות גדולות דקביעי. ומרי רבינו נר"ו היה אומר בשם אחד מן הגדולים, דלא חשיב בזמן הזה יצא השער אלא כשהסיעו בני העיר על קיצתן שלא למכור אלא כפי השער ההוא, אבל כל שאין שם קיצותא של אגרדמים והרשות ביד כל אדם למכור כמו שירצה, אע"פ שכולן מוכרין בשער אחד, אין פוסקין עליו. ואין נראה משמעתין דהכא, אלא כל שהשער קבוע ומשוך פוסקין עליו.

עב: בתוד"ה אין לוין ומסקנא דלוין וכו', מיירי ביש לו מעות ללוה וכו' או יש לו מעט וכו'.

כ' המהרש"א, לכא' שיש לו מעט פירות, יקשה דהא רב (הוא) [הונא] פליג עליה דר' יצחק לקמן, והכא מסיק דלוין, ודוחק לומר דהתם מקמי דהדר, דא"כ הו"ל לאתויי הכא מילתיה ולמימר דהדר ביה נמי מההיא וכו'. ונראה לפרש או יש לו מעט מעות, וכדר' יצחק התם לענין פירות אית לן למימר הכא לענין מעות ביש לו לר"י [לרב הונא], וכ"כ הרא"ש לפירוש הראב"ד, אם יש לו מעות כנגד סאה אחת לווה עליה כמה כורין.

וז"ל הרא"ש [סי' ס"א], וכן הלכתא דלוין סתם ופורעין סתם על שער שבשוק וכו', ואע"פ שאין לו מעות בעת הלואה, יכול הוא ליקח פירות באשראי כיון שיצא השער או ללוות מחבירו. והראב"ד ז"ל כ', הא דלוין סאה בסאה על שער שבשוק אע"פ שאין לו, היינו דוקא כשיש ללוה הדמים, שיכול לקנות מן השוק והוי כמו שיש לו וכו', וגם לפי' הראב"ד ז"ל, אם יש לו מעות כנגד סאה אחת לווה עליה כמה סאין וכו'. ועיין במהר"ם ש"ף כאן שהביא ד' הרא"ש, וכ"ז, וקצת קשה לי אמאי לא תנן נמי [לקמן עה.]. לא יאמר אדם לחבירו הלויני וכו' עד שיצא השער, כדקתני [הכא] אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער.